

УДК 330.341.2:336.563:330.341.1[621:63]

Ільчук В.П.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Чернігівського національного технологічного університету*

Шпомер Т.О.

*аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Чернігівського національного технологічного університету*

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

АНОТАЦІЯ

У статті визначено роль та значення інституціональних умов фінансового забезпечення. Розглянуто законодавчу базу, яка формує інвестиційну політику держави щодо фінансування сільськогосподарського машинобудування. Наведено схеми формування інституціональних умов та функціонування інституціонального середовища фінансового забезпечення. Запропоновано авторське визначення поняття «потенціал фінансового забезпечення», визначено його складові. Запропоновано функціональну схему формування та використання потенціалу фінансового забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарського машинобудування.

Ключові слова: фінансове забезпечення, інноваційний розвиток, потенціал фінансового забезпечення, інституційне середовище, сільськогосподарське машинобудування.

АННОТАЦИЯ

В статье определены роль и значение институциональных условий финансового обеспечения. Рассмотрена законодательная база, которая формирует инвестиционную политику государства по финансированию сельскохозяйственного машиностроения. Приведены схемы формирования институциональных условий и функционирования институциональной среды финансового обеспечения. Предложено авторское определение понятия «потенциал финансового обеспечения», определены его составляющие. Предложена функциональная схема формирования и использования потенциала финансового обеспечения инновационного развития сельскохозяйственного машиностроения.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, инновационное развитие, потенциал финансового обеспечения, институциональная среда, сельскохозяйственное машиностроение.

ANNOTATION

The article defines the role and significance of institutional conditions of financial provision. The legislative framework, which forms the investment policy of the state on the financing of agricultural engineering, is considered. The schemes of formation of institutional conditions and functioning of the institutional environment of financial provision are presented. The author's definition of the concept of "potential of financial support" is proposed and its components are defined. The functional scheme of the formation and use of the financial support potential of innovative development of agricultural engineering is proposed.

Key words: financial support, innovative development, potential of financial support, institutional environment, agricultural engineering.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання ринкові механізми не розв'язують всіх проблем, пов'язаних з реалізацією державних інноваційних пріоритетів розвитку національної економіки. Це стосується також вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, продукція якого спрямовується на технологічне переоснащення сільськогосподарської галузі, важливість якої для країни полягає в тому, що ця

галузь забезпечує третину валютних надходжень до державного бюджету. У зв'язку з цим підвищуються вимоги до інституціонального забезпечення фінансування розвитку сільськогосподарського машинобудування, державної фінансової підтримки його розвитку.

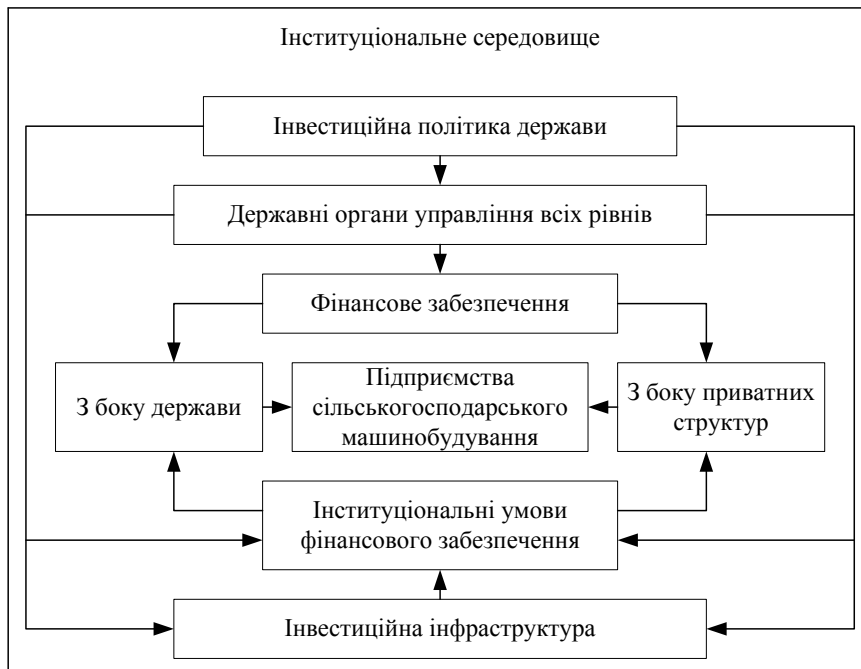
Аналіз законодавчої та нормативної бази, в рамках якої здійснюються процеси фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування, показав наявність низки проблем чинної системи фінансування розвитку реального сектору економіки, що потребує розроблення та вжиття заходів її вдосконалення в умовах прогресуючого технологічного відставання вітчизняних підприємств від світових лідерів у галузі сільськогосподарського машинобудування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інституційного середовища в різних сферах господарської діяльності досліджували Т.В. Вдовиченко [1], Ю.М. Коваленко [2], Т.Б. Матоліч [3], О.О. Солодовнік [4] та інші науковці.

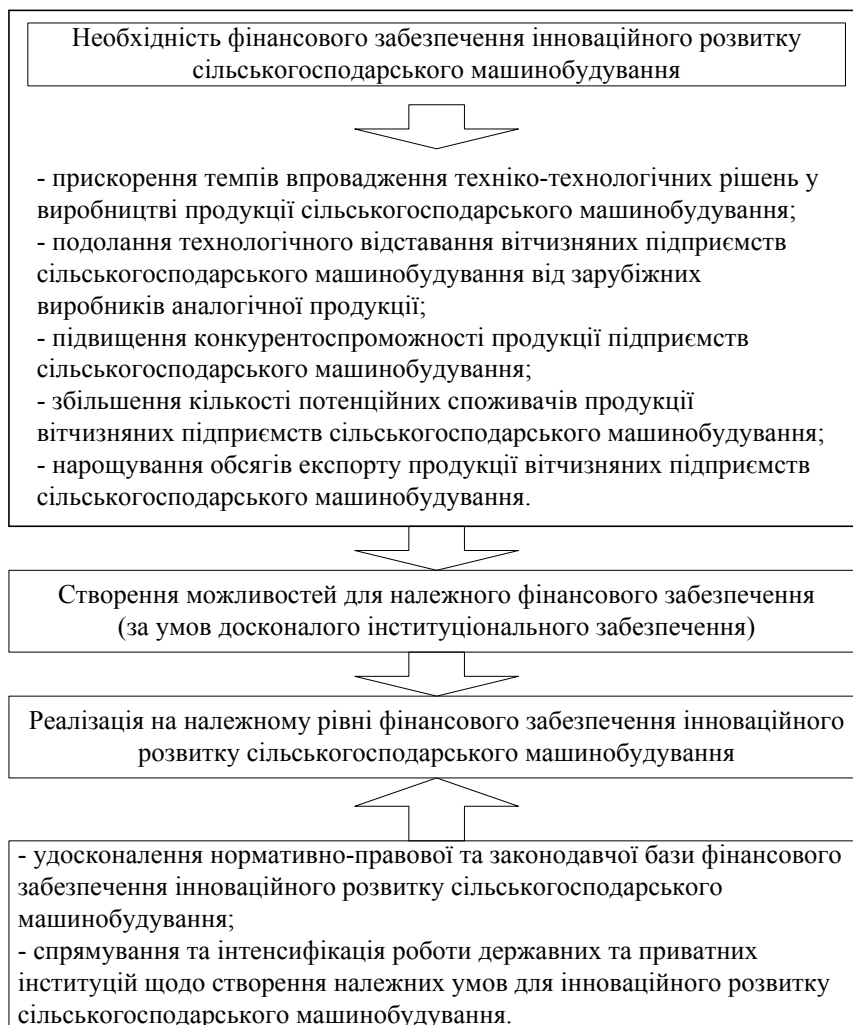
Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте інституційному забезпеченню фінансування розвитку сільськогосподарського машинобудування приділено недостатньо уваги.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає в дослідженні інституційного забезпечення функціонування та розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституційне забезпечення функціонування та розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування формується системою законодавчих та нормативно-правових актів, що регулюють процеси інноваційного оновлення матеріально-технічної бази виробництва машин та обладнання для АПК країни, а також низкою державних та приватних інституцій, які створюють необхідні умови розвитку зазначеної підгалузі машинобудування. Концептуальна схема інституційних основ організації фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування показана на рис. 1. Роль та значення інституціональних умов фінансового забезпечення в розвитку сільськогосподарського машинобудування наведено на рис. 2.

Рис. 1. Концептуальна схема інституціональних основ організації фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування

Рис. 2. Роль та значення інституціональних умов фінансового забезпечення в розвитку сільськогосподарського машинобудування

Доцільно також оцінити функціональні можливості державних інституцій у сфері сприяння та активізації фінансового забезпечення розвитку вітчизняного машинобудування, зокрема сільськогосподарського.

Інституціональну підтримку в розрізі однієї з її складових, а саме окремих інституцій фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування, можна розглядати як дворівневу. На першому рівні (національному) зосереджені суб'єкти державного рівня, на другому – суб'єкти секторального рівня (рис. 3).

Система фінансового забезпечення розвитку машинобудування, зокрема сільськогосподарського, на рівні держави базується на інституційних засадах і покликана забезпечити вирішення таких завдань:

- створення необхідних передумов для швидкого й ефективного впровадження новачій в підгалузь сільськогосподарського машинобудування;
- збереження та розвиток визнаних вітчизняних наукових шкіл, нарощування науково-технічного потенціалу в машинобудівних

галузях, зокрема сільськогосподарському машинобудуванні;

– забезпечення необхідних соціально-економічних умов для збереження й розвитку наукового потенціалу країни, запобігання відпливу наукових кадрів за кордон.

Загалом ці завдання повинні вирішуватися шляхом удосконалення інституціонального середовища, а саме шляхом поліпшення законодавчо-правової бази, розвитку державних та приватних інституцій, здатних активізувати інвестиційну діяльність, та посилення прямого бюджетного фінансування, надання грантів на переоснащення основних засобів підприємств сільськогосподарського машинобудування недержавними організаціями та фондами.

Подолання технологічного відставання вітчизняного сільськогосподарського машинобудування має здійснюватися шляхом створення таких інституційно-правових умов, за яких захочувалося б фінансування науково-дослідних робіт як з боку держави, так і з боку комерційних структур.

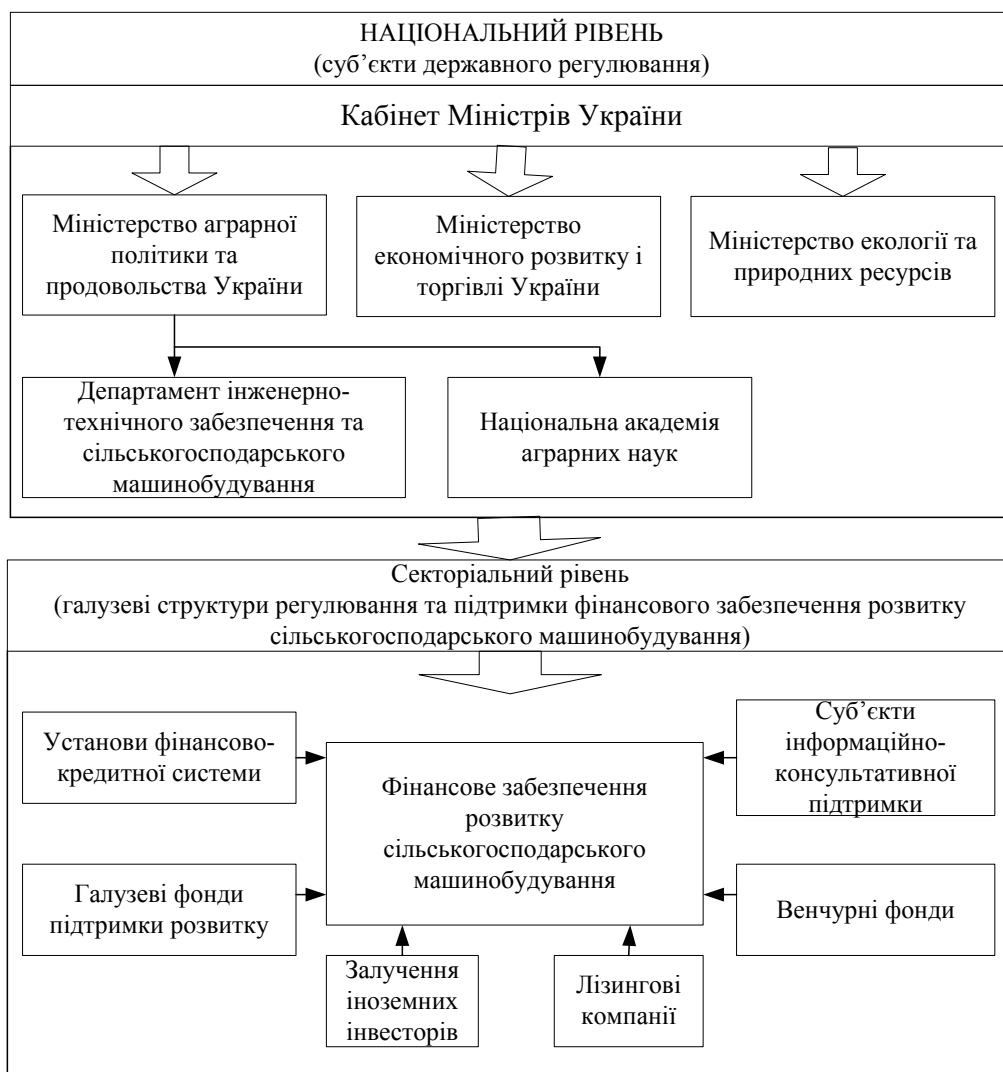

Рис. 3. Суб'єкти інституціональної підтримки фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування

Нарощування обсягів фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування сприяє розробленню та впровадженню нових машин і передових технологій, забезпечує можливість створення сучасної техніки для споживачів в аграрному секторі економіки.

Розробка нової техніки та технологій у галузі сільськогосподарського машинобудування не має постійного безперервного характеру. Головними причинами низьких темпів інноваційного розвитку підприємств вказаної підгалузі машинобудування є нестача фінансових ресурсів і недосконалість інституціонального середовища, а саме незавершеність і нестабільність законодавчої бази та неналежна функціональність державних і приватних інституцій, які мають забезпечити сприятливі інституційні умови функціонування інвесторів (інституційних і дрібних), які мають певний капітал, що може бути спрямований на розвиток підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Схема формування інституційних умов фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування наведена на рис. 4.

Важливість формування сприятливих інституційних умов визначається їх впливом на активізацію діяльності інвесторів, які мають забезпечити необхідний обсяг фінансових ресурсів для фінансування розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Значний вплив на формування сприятливих інституціональних умов фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського маши-

нобудування має законодавча база (табл. 1), яка формує інвестиційну політику держави стосовно фінансування розвитку пріоритетних галузей національної економіки, зокрема сільськогосподарського машинобудування.

Щодо державних і приватних інституцій як складових формування інституціональних умов функціонування інвесторів, в ролі яких виступають держава та інші учасники інвестиційного процесу, то їх роль є визначальною на етапі практичної реалізації процесу фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування.

Розгорнута схема функціонування інституціонального середовища фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування наведена на рис. 5.

Головним завданням інституціонального середовища фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування є створення таких умов, за яких інвесторам (великим інституціям, окремим структурам та індивідуальним інвесторам) будуть створені сприятливі умови інвестування в розвиток підприємств вказаної підгалузі машинобудування, що вимагає, з одного боку, вдосконалення законодавчо-правової бази інвестиційної діяльності, а з іншого боку, створення та розвитку відповідних інституцій, що сприяють активізації інвестиційних процесів в Україні. За умов узгодженої взаємодії складових інституціонального середовища, а саме законодавчо-правової бази та відповідних інституцій, вони функціонують як єдина синергетична система

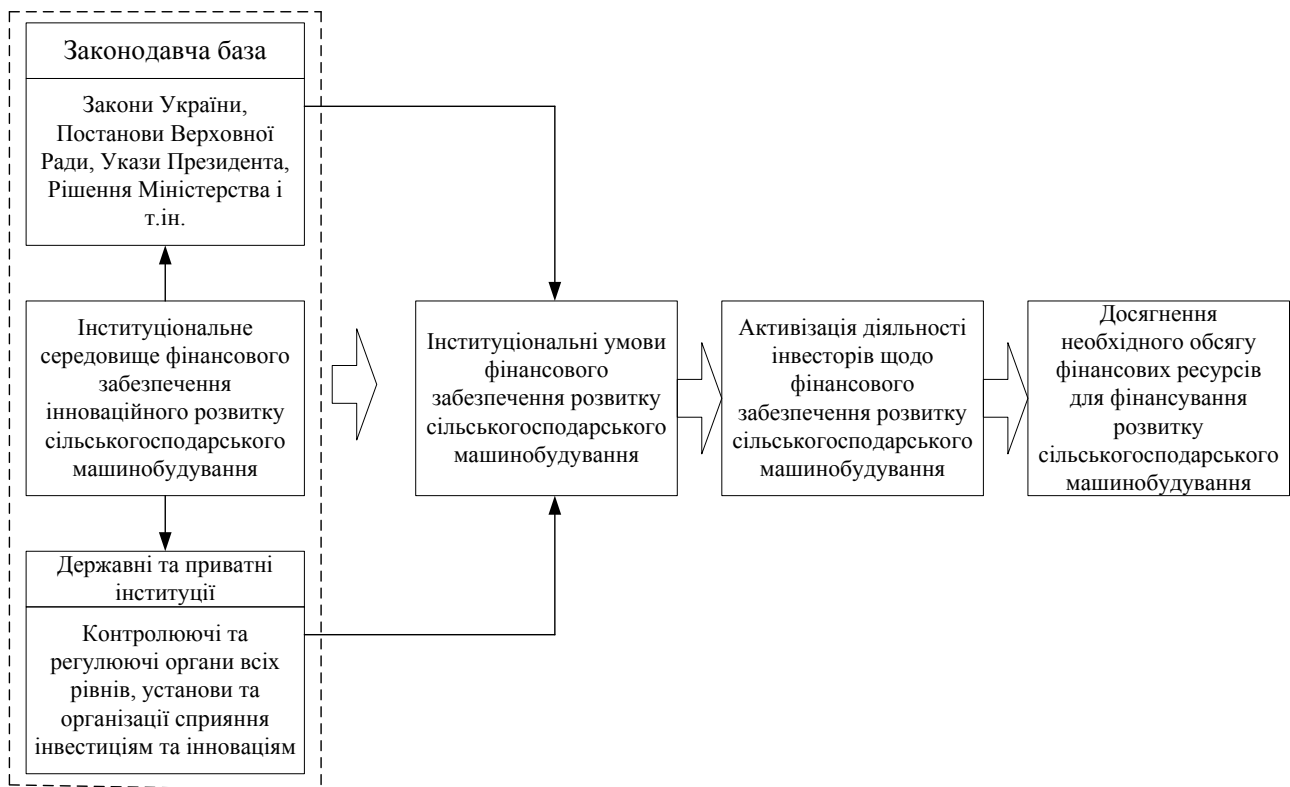

Рис. 4. Схема формування інституційних умов фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування

Таблиця 1

**Основні законодавчі акти регулювання та підтримки розвитку
сільськогосподарського машинобудування [5–10]**

Закони України	
Про списання та реструктуризацію податкової заборгованості платників податків – підприємств тракторобудування та комбайнобудування	Закон створює сприятливі економічні умови для заощадження обігових коштів підприємств сільськогосподарського машинобудування, можливості їх спрямування на розвиток матеріально-технічної бази виробництва.
Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу	Закон визначає основні напрями державної політики пріоритетного розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу, створює сприятливі економічні умови для збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської техніки та обладнання для харчової і переробної промисловості, визначає шляхи формування ринку та вдосконалення системи забезпечення агропромислового комплексу вітчизняною технікою і обладнанням.
Про захист прав покупців сільськогосподарських машин	Закон регулює відносини між покупцями сільськогосподарських машин та їх виробниками, продавцями, виконавцями робіт і послуг з технічного сервісу, встановлює права та обов'язки покупців, визначає механізм реалізації державного захисту покупців, обов'язки та відповідальність виробників, продавців, виконавців робіт, послуг.
Постанови КМУ	
Про затвердження Порядку визначення ступеня локалізації виробництва підприємствами вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу та встановлення показників ступеня локалізації виробництва тракторів та інших самохідних енергетичних засобів сільськогосподарського призначення, спеціальних автомобілів сільськогосподарського призначення, самохідних та причіпних комбайнів	
Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва	

і забезпечують підвищення активності інвесторів та ефективності інвестиційних процесів в інноваційному оновленні основних засобів підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Створення необхідних умов досягнення високого рівня фінансового забезпечення сільськогосподарського машинобудування, виходу на провідні позиції його інноваційного розвитку відповідно до сучасних потреб подолання технологічного відставання вітчизняних машин та обладнання від зарубіжних аналогів є основним завданням інституціонального середовища.

Вирішення поставлених завдань має здійснюватися за умов реалізації фінансових рішень та можливостей щодо пошуку, залучення та використання фінансових ресурсів, які надає ринкова економіка, а також активізації державної фінансової підтримки в рамках реалізації національних пріоритетів розвитку значущих для країни галузей економіки, зокрема сільськогосподарського машинобудування.

Головними стримуючими факторами для інвесторів, що мають вкладати кошти в розвиток сільськогосподарського машинобудування, є такі:

- значні інвестиційні ризики, що знижують інвестиційну привабливість зазначеної підгалузі машинобудування;
- незадовільний фінансовий стан багатьох підприємств сільськогосподарського машинобудування, що виключає можливості використання власних коштів для їх розвитку;
- тривалий термін окупності капіталовкладень в оновлення основних засобів сільськогос-

подарських підприємств, що стримує активність інвесторів різних форм власності;

- нераціональна кредитна політика, що виключає стимули до залучення банківського капіталу й капіталу інших фінансово-кредитних установ;

– невиважена і недосконала податкова й амортизаційна політика, що не відбиває наявний стан основних засобів, їх фізичний і моральний знос, а також збереження на балансах підприємств застарілих і недіючих машин та обладнання, що збільшує витрати виробництва і знижує конкурентоспроможність продукції.

Вирішення зазначених питань є актуальним завданням в контексті вдосконалення законодавчо-правової бази фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування.

Виходячи з провідної ролі держави у вирішенні зазначених питань, першочерговими кроками визначаємо:

- підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарського машинобудування, що вимагає запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності в галузі;
- нарощування фінансово-кредитного потенціалу інвестиційної діяльності установ фінансово-кредитної системи;
- відновлення внутрішніх інвестиційних можливостей підприємств сільськогосподарського машинобудування за рахунок надання низки пільг щодо оподаткування;
- нарощування обсягів державної фінансової підтримки та підвищення ефективності ін-

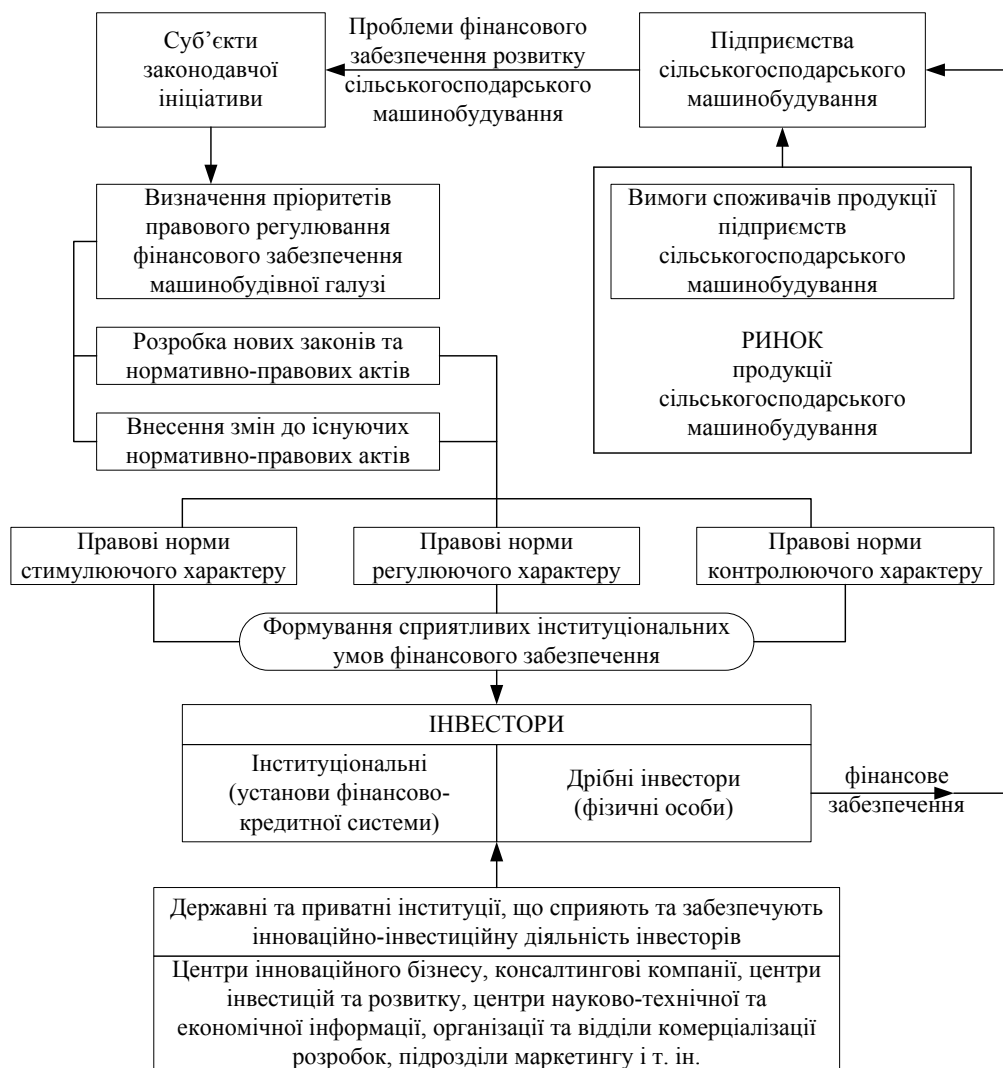

Рис. 5. Схема функціонування інституціонального середовища фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування

вестиційної діяльності, вдосконалення механізмів фінансового забезпечення;

- вдосконалення правових засад та дієвих механізмів державно-приватного партнерства в системі фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування;

- розробку програм і проектів підтримки розвитку сільськогосподарського машинобудування, що передбачають безпосередню державну фінансову підтримку та запровадження державного замовлення на продукцію підприємств зазначеної підгалузі машинобудування;

- залучення коштів іноземних інвесторів на розвиток вітчизняних підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Належний рівень фінансового забезпечення залежить від його потенціалу. Потенціал фінансового забезпечення визначається наявним обсягом фінансових ресурсів, які можуть бути в будь-який час задіяні на потреби розвитку підприємства, та наявними можливостями їх ефективного використання.

Поняття «потенціал фінансового забезпечення» розуміється як спроможність забезпечити необхідними фінансовими ресурсами та можливостями їх ефективного використання будь-які потреби підприємства, пов'язані з його функціонуванням та/або розвитком. Складові потенціалу фінансового забезпечення показані на рис. 6.

Функціональна схема формування та використання потенціалу фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування наведено на рис. 7.

Взаємозв'язок понять «фінансове забезпечення» і «потенціал фінансового забезпечення» дуже тісний і виявляється у прямій їх залежності за критерієм значущості для об'єкта, що потребує фінансових ресурсів для свого розвитку.

Потенціал фінансового забезпечення є спроможністю гарантувати достатній рівень фінансового забезпечення для задоволення потреб у фінансових ресурсах, які мають бути спрямовані на реалізацію певної форми оновлення основних засобів, а саме від поточного ремонту до створення техніки та технологій нових поколінь.

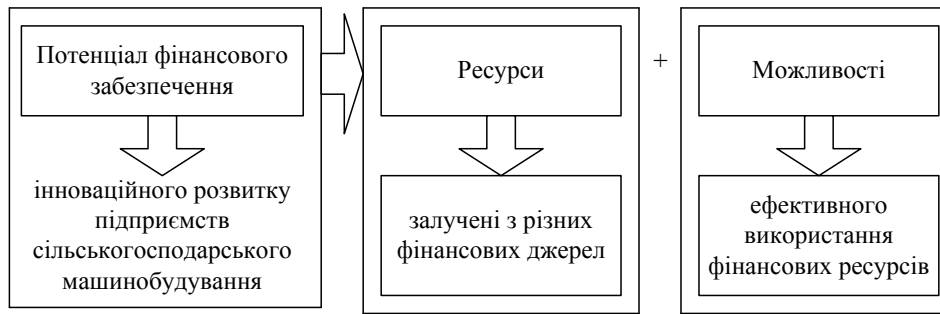

Рис. 6. Складові потенціалу фінансового забезпечення

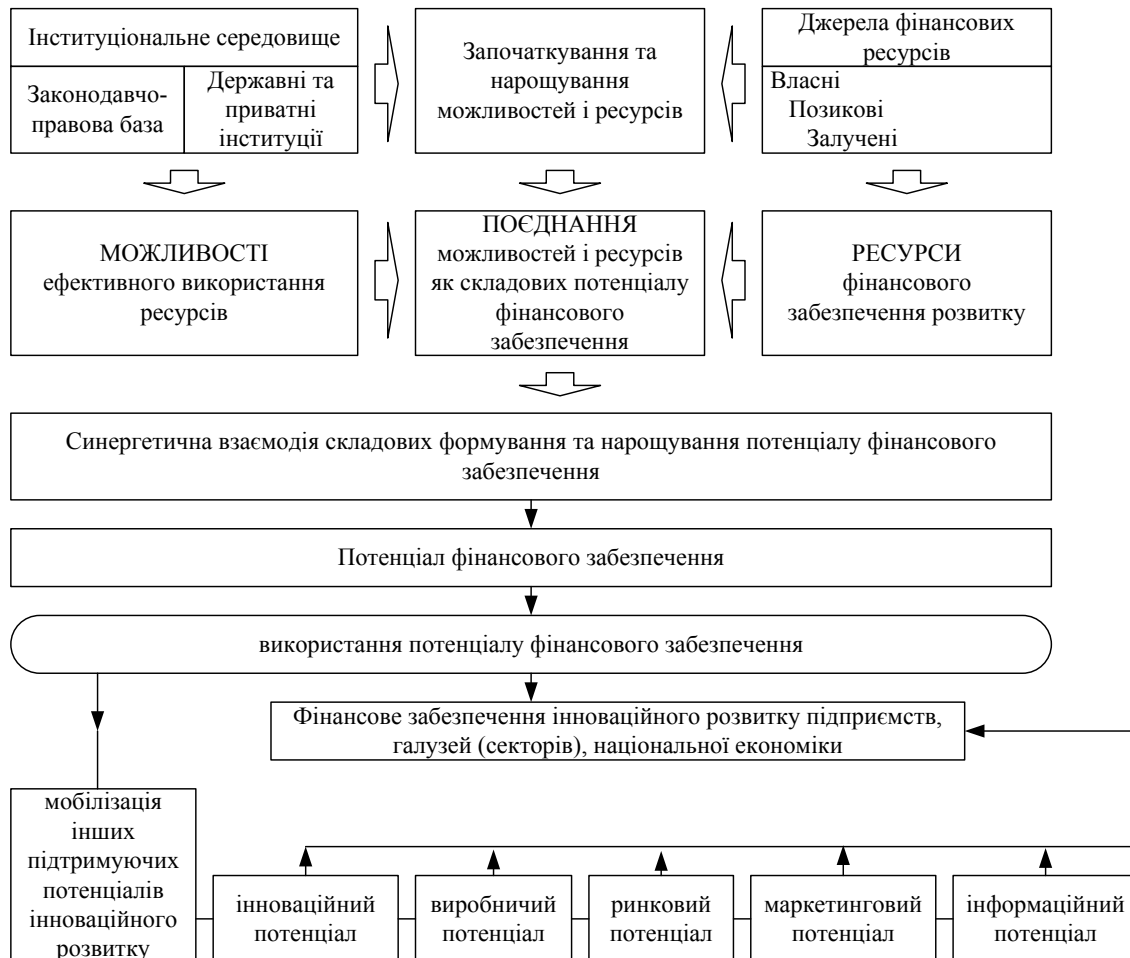

Рис. 7. Функціональна схема формування та використання потенціалу фінансового забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарського машинобудування

В процесі техніко-технологічного оновлення перехід на нову сходинку форми відтворення основних засобів пов'язаний з посиленням вимог до нарощування потенціалу фінансового забезпечення, максимум якого повинен відповідати найвищому рівню відтворення, а саме інноваційному розвитку.

Аналіз багаторічної практики фінансування технологічного розвитку підприємств за конкретною формою оновлення виявив певну тенденцію у потребах фінансових ресурсів і, відповідно, вимоги до потенціалу фінансового забезпечення (рис. 8).

Висновки. Таким чином, успішний інноваційний розвиток сільськогосподарського машинобудування визначається належним рівнем фінансового забезпечення за умов наявного ефективного інституційного середовища. На жаль, вітчизняна система законодавчих та нормативно-правових актів, що регулює питання фінансового забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарського машинобудування, є недосконалою та не відповідає потребам сьогодення. Неефективна координація роботи державних та приватних інституцій щодо напрямів, форм та методів фінансування сіль-

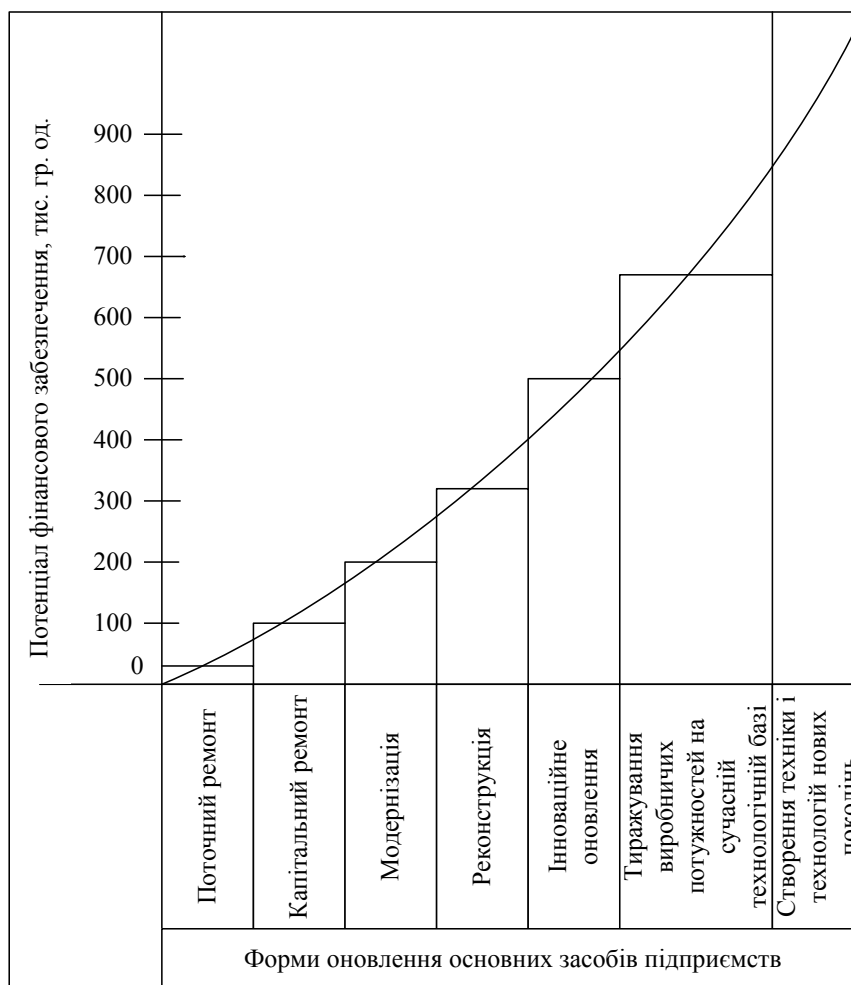

Рис. 8. Характер залежності потенціалу фінансового забезпечення від форми оновлення основних засобів підприємств

ськогогосподарського машинобудування призводить до розбалансованої діяльності його підприємств. Тому з метою активізації інвестиційних процесів в інноваційному розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування необхідно досягнути узгодженої взаємодії всіх складових інституціонального середовища фінансового забезпечення, а саме вдосконалити законодавчо-правову базу та сприяти розвитку інституцій, здатних активізувати інвестиційну діяльність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вдовиченко Т.В. Інституційне середовище фінансового забезпечення соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців в Україні. Ефективна економіка. 2018. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/157.pdf.
2. Коваленко Ю.М. Сутність інституційного середовища фінансового сектора економіки. Економічний вісник Донбасу. 2011. № 1(23). С. 92–97. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/24032>.
3. Матолич Т.Б. Інституційне середовище підприємницької діяльності в Україні та його вплив на трансакційні витрати суб'єктів підприємництва. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2011. № 2. С. 146–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpush_2011_2_33.
4. Солодовнік О.О. Інституційне середовище публічно-приватного партнерства. Ефективна економіка. 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3560>.
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України: офіційний сайт. URL: <http://www.minagro.gov.ua>.
6. Про списання та реструктуризацію податкової заборгованості платників податків – підприємств тракторобудування та комбайнобудування: Закон України від 20 квітня 2000 р. № 1698-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1698-14>.
7. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу: Закон України від 7 лютого 2002 р. № 3023-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3023-14>.
8. Про захист прав покупців сільськогосподарських машин: Закон України від 5 червня 2003 р. № 900-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/900-15>.
9. Про затвердження Порядку визначення ступеня локалізації виробництва підприємствами вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу та встановлення показників ступеня локалізації виробництва тракторів та інших самохідних енергетичних засобів сільськогосподарського призначення, спеціальних автомобілів сіль-

ськогогосподарського призначення, самохідних та причіпних комбайнів: Постанова КМУ від 27 травня 2013 р. № 369. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/246377361>.

10. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва: Постанова КМУ від 1 березня 2017 р. № 130. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249807294>.

REFERENCES:

1. Vdovychenko T.V. "Instytutsiine seredovyshche finansovoho zabezpechennia sotsialnoi ta profesiinoi adaptatsii zvilnenykh viiskovosluzhbovtiv v Ukraini" [Institutional environment of financial support of social and professional adaptation of servicemen exempted from military service in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*. 2018. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/157.pdf.
2. Kovalenko Yu.M. "Sutnist' instytutsijnoho seredovyscha finansovoho sektora ekonomiky" [The essence of the institutional environment of the financial economic sector]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. 2011. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/24032>.
3. Matolych T.B. "Instytutsiine seredovyshche pidpriemnytskoi diialnosti v Ukraini ta yoho vplyv na transaktsiini vytraty subiektiv pidpriemnytstva" [The institutional environment business in Ukraine and its impact on the transaction costs of business entities]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*. Seria: Ekonomichni nauky. 2011. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpush_2011_2_33.
4. Solodovnik O.O. "Instytutsiine seredovyshche publichno-pryvatnoho partnerstva" [The institutional environment of public-private partnerships]. *Efektivna ekonomika*. 2014. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3560>.
5. "Ministerstvo ahromoi polityky ta prodovolstva Ukrainy" [Ministry of agrarian policy and food of Ukraine]. <http://www.minagro.gov.ua>.
6. Legal Act of Ukraine (2000). <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1698-14>.
7. Legal Act of Ukraine (2002). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3023-14>.
8. Legal Act of Ukraine (2003). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/900-15>.
9. Legal Act of Ukraine (2013). <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/246377361>.
10. Legal Act of Ukraine (2017). <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249807294>.

Ilichuk V.P.

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of Department of Finance, Banking and Insurance,
Chernihiv National University of Technology*

Shpomer T.O.

*Postgraduate Student at Department of Finance, Banking and Insurance,
Chernihiv National University of Technology*

INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF FINANCIAL SUPPORT FOR THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENGINEERING

In today's economic conditions, market mechanisms do not solve all the problems associated with the implementation of state innovation priorities for the development of the national economy. In connection with this, requirements for the institutional provision of financing for the development of agricultural engineering, state financial support for its development are increasing.

Institutional support for the operation and development of enterprises of agricultural engineering is formed by a system of laws and regulations on processes of innovation updating the material and technical base of the production of machinery and equipment for the country's AIC, as well as a number of state and private institutions that create the necessary conditions for the development of the specified sub-sector of mechanical engineering.

The overcoming of the technological backlog of domestic agricultural engineering should be achieved through the creation of such institutional and legal conditions, which would encourage the financing of research and development by both the state and commercial structures.

The level of financial support depends on its potential. The potential of the financial provision is determined by the available amount of financial resources that can be involved at any time for the needs of the enterprise development, and the existing opportunities for their effective use.

The potential of financial security is the ability to guarantee a sufficient level of financial provision to meet financial resource requirements that should be directed to the implementation of a certain form of renewal of fixed assets – from current repairs to the development of technologies of new generations.

In the course of the technical and technological update, the path of transition to a new stage of the form of reproduction of fixed assets is associated with increased requirements for ramping up the financial security potential, the maximum of which should correspond to the highest level of reproduction – innovative development.